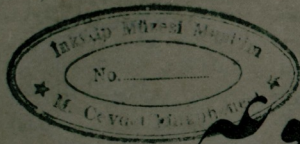

۱ کانون ثانی ۱۳۳۹ - ۱۹۲۳

صافی ۶۷ - ۱

در دنیای جلد

کتابخانه

معارف سياست نه در ؟

پوکون معارف سياست نامنه خاطرده ڦالان
يا لکڙن بعض اسڪي ناظرڪ مشهور فڪر ليدر .
پوناظر لرون ڀري اڪ مهم برسريه واسطه سي
اولوق ميني ميني جوڳهره فرانسجهه تدريس
کوسته ريور . نورڪه لک جوڳهرڪ ذهني
ذوقن پوزدني ادا ايدپوردي پرديڪري
مڪتبه رومڪ ملت جريانڪ تورڪ اولايان عنصر
آرسانده معارف ثقاف اولديني فرض ايدپور
ومڪتبه لكونديڪري برتبيده ملانڪ «تورڪ
ملتي» دڪل «عائلي ملتي» اولديني ادا
ايدپوردي پرديڪري معارف اولايان
بڪڙهه تورڪ ، ڪندي ڪنديه ميني نه اولديني
سوريور ، مڪتب ابتدائيهره ، جواڳي وردڪن
مڪر اعلائي تحصيل ايش ونسبه داما آڙهم ،
ودارالفتوڪ لرومڙ اولديني سوله پوردي . . .
پرديڪري معارف «شجر طوي» به بڪڙهه ديڪني
سوله پور ، اصلاحه اعلائي تحصيله بلاملق لرومنده
اصرار ايدپوردي بويهه هر ناظرڪ
نظارته ڪڙهن اول دوعري پاڪش قبول ايدلش
مڪري معارف اصلاحي حقنه هر دروشتي ڏندن
آزاده شخصي بردوشوچسي واردی . . .

نهرجهه ده شخصي اولورسه اولون ، بودوشو
نجهرڪ مشترك برسيمي وارد :

اوده هر برنڪ «معارف» دنياڻ خلياڪ
مايبت ماهيني حقنه ميث رحڪمي تضم ايتسيدهر .
چونڪه ميني ميني جوڳهره فرانسجهه اوفوتيڪڙن
تريه ڪي دوزماير . دنڪ ؛ فرانسجهه اوفوتيڪڙن
حاده سيله «تريه ڪي دوزمه لسي» حاده سي
آرسانده برسب نتيجه مناسبي تصور ايتڪ ،
رعيلت قبول ايتڪدر ناصلڪ ؛ تورڪ
ملتي پوقدر ، عائلي ملتي وارد . دنڪ ؛ ملت
ومليت مفومولرني تشڪيل ايدن لسان ، دن
ذوق ڪي عنصرڪ قيتي حقنه رحڪم
ورمڪدر ناصلڪ ؛ معارف بنايه
ايندائي تحصيلي نملنه ، عالي تحصيلي دامنه وساچافنه
بڪڙهه ، بالذات معارف ديني حقيقتڪ پاچهرلي
آرسانده برطاق استاد واربط مناسباري قبول
ايتڪدر

هرسياسي فڪرڪ قيتي علمي اولان ماهيته
تايدر مٿان به هر قابله صوقولايير .
قودر اوله ، تيدبهله پاستاير ، فرض ايدنه
اداره ماڪه سني اوڪا ڪوده چورسهمه بوسيا ستم ده
ڪرجه برسيا ستمدار اما ، غايت سقط ، غايت
جاهلاندر چرڪه پوناظرلي طاشيان
برسياستڪ ي نظريه اداريه ڪي واقعات اوله ،
مڪنڪن اوله ، حقيقي اشيا ايله نه در ڪن
ديڪڙن ، اولفنده اولان اولسي مڪن اولان
ايله هيچ بر مناسبتي پوقدر واولاماز . چونڪه

برمنڪ جبر استعماليه هرهانڪي حيات قابله
پرديڪري جهانده امثال ڪورولومين برشيدر ،
بويهه برادو پوتون حالي وتارني نجهر به لرمه
طويدن مفاريدر . اوحالده ناظر طرته وپريان
پوڪمڪرڪ قيتي نه اولاجقدر ؟ ؛ ديديڪم ڪي ،
خارجي ، آفاقي اولان دلالتريه ، علمي قيتلريه
تابع اولاجقدر . بودلاني ، بوقيتي پڙه کوسته
رومڪ اولان شي نه علمدر . فقط هانڪي علم
عجا ؛ زراعت فنڪ استاد ايتديڪي علم نباتي
جياتايدر ؛ طبابت فنڪ استاد ايتديڪي علم انساني
جياتايدر . عجا سياست فنڪ استاد ايتديڪي لازم
ڪن علم هانڪيسيدر ؟ ؛ بوعلم حڪمت ، ڪيمياڪي
ماديات علمي اولاماز ، نباتات ، حيوانات ڪي
جياتيات علميه اولاماز ، چونڪه سياستڪ
موضوعي نه مادمرك ، نه نه ناتارڪ ، حيوانرڪ
ادوميسيدر . بلڪه انسان دنياڻ شعورلي
وجوداني غلوطڪ ادارمده . اوحالده سياستڪ
استاد ايدمڪي علم شعورلي وجوداني انساني
مطالعاه ايدن برعلم اولقي لازمڪار . به علم ده
ياروجايدر ، پاخود اجايعات ، دقي ايدپيرسه
ڪورولورڪ سياست پواڳي علمدن لکزياده اجايعات
استاد ايدپور . چونڪه سياستڪ موضوعي
فردرڪ آڀري آڀري روحي اداره ايتڪ دڪل ،
بلڪه بو فردلي رولرڪ اجاعندن وجوده ڪن
دين ، اخلاق ، اقتصاد ، تريه ڪي اجاعي
روحي اداره ايتڪدر .

سياست فردرڪ جماعته ، ڪلهه ستمه تماقي ايدن
براداردر . اداره ايدمڪي شي ، دائما برملت
وبومنڪ دائما اجاعي مؤسسه ليدر . برسياستڪ
قيتي ايتشه مهم اولديني فڪرلرڪ علمي ايتستن
ايلري ڪير . حال پوڪه ناظرڪ حڪمرنده بونوعدن
هيچ برقيت پوقدر چونڪه بونرا اجايعات اصوليه
وجوده ڪتيرلش برعلمڪ قانونرنده تطبيقه الور
يشلي حڪمرڪ آڙايان نظريه لڙڪل ، بعضا تريه لرينڪ ،
بعضا راجلرينڪ ، بعضاده داما عقلي برآڙداش
واخود اڪسيڪ ويا تام اوفوتش غيرعلمي پراڙڪ
اهاملريدر . بنشاهه علمي اولوق بر قيتلري
اولاديڪي ڪي ، مؤثري رده پوقدر . بر چوق
ذاير فلان فلان ناظرڪ نظارته صنداليه لڙده
چوق قالايدنه تاسف ايدوب دورولر . نجهه اجرا آت
امڪاني مدت امڪانه باغلايان بو طرز دوشونجهلر
تاميله پاڪشدر . چونڪه فڪرلرڪ مؤثري
تامين ايدن اولر اوزرنده پايديمز مادي وخارجي
اصرارلر قناعتلرڪ استبدادي دڪل ، فقط بالذات
پو فڪرلرڪ حائر اولدظري طوعيت وحریت حيات
وموقيت جوهر ليدر . . . اوحالده فڪرلرڪ حق
حياتي اولايان خسته لردن عبارت قالدقيه ، اولرڪ
تطبيق ايجون ايتسهه بڪڙن مدنلر ويا ايدمڪي
اصرارلر خسته فلرني شهردن باشقه تريته پرايلمايلر ؛
معرو طيت تاريخي پڙه اڪ قطعي بر علمه دڪل ،

حتي الڙسي برعقل سليڪ معرله تريه بيله اويونل
اولمايان اجرا اٽڪ موقاوا ڪوشڪلر ڪي ناصل
پيدليني ڪوسمهمشدر . . . ايتشه ولايت ولوا
سرڪرلنده آڇيلان دارالمعلمين ، سلطانير ،
اعداديلر ، وهر علم ده بردانه تاسيس ايدلن او
اوقاف آما مڪتبيلري . . . بونر پوکون لڙده اتريله
قلامشدر . . .

بري ديورڪه معارف اصلاحي ايجون چايشاقانق
لازمدر . فقط ڪافي دڪدر . چونڪه معارف
اصلاحي سادهه علمڪ دڪدر . بر يديورڪه
معارف اصلاحي ايجون حسن پٽ لازمدر . فقط
ڪافي دڪدر ، چونڪه معارف اصلاحي سادهه
بريت مٿله سي دڪدر . برديڪري ديورڪه معارف
اصلاحي ايجون دواملي برسيعه لڙوم واردر .
فقط ڪافي دڪدر ، چونڪه معارف اصلاحي نظاميز
برشاتڪ ضروري نتيجيه سي اولاماز . نهايت بڙده
ديورڪه ؛ معارف اصلاحي ايجون چايشاقانق ،
حسن نيته ، دواملي برسيعه برابر پڙده «علمي
بر سياست فڪري» لازمدر . پوتون او اخلاق
وصفلي حائر اولان اصلاحي آدم بو سيم
فڪرله اولڪ اراده سني ، قافلي نجهر ايتدڪن
صوڪر ادرڪه حقيقت وطبيعت اشيا اوزرنده مؤثر
اولايلر ، و آڙي قايير زيرا اداره ايتڪ بعضا
شوبهصا بوسوق طبيعتڪ وائمايل فردنڪ تاثيري
اٽلنده بعضا صاغنه بعضا صولنه دنوڪ بعضا
آورويابه بعضاده آسيابه صارقني دڪل ، فقط بيله ڪه
وبيله رڪ ايتسهه ڪدر . . .

شو حالده بو ڪون اصلاحات تشترندن اول
ڪندي ڪندهمه صور اچوجوايلرني علمده آرايچي
سوالر واردر . مستقبل معارف سياستڪ فصلخري
تشڪيل ايدمڪي اولان شو سبب سوالري
پاڙيورم ، ويازمده اڪ بپوڪ قالدني ڪوريورم ؛

معارف مؤسسه سي نه در ؟ معين بر جمعيت
داخلنده بو مؤسسه ڪ ناصل بر وظيفه حياتيه سي
واردر ؟ معارف مؤسسه سي تشڪيل ايدن آما
مڪتي ، ابتدائي ، تال ، عالي ڪي مڪتبيلري بر
پڙدن آڀران خصوصي وظيفه و آڙلرندڪي
تاسانددر ؟ معارف مؤسسه سيله ديڪر اخلاق
حقوق ، ذوق ، علم . . . ڪي مؤسسه لرڪ مناسبتي
نه در ؟ بو اجاعي مؤسسه لرڪ معارف مؤسسه سي
اوزرنه ، بالمقابله معارف مؤسسه ڪ ديڪر اجاعي
مؤسسه لروزيتره تاثيري نه دن عبارتدر ؟ معارف
مؤسسه سي نه ڪي ضرورتلرڪ تابيسدر ؟ نه ڪي
حريرلرڪ صاحبيدر ؟ معارف مؤسسه لرني چوغلان
ونوعلرني دڪشيدن سيلرلرندر ؟ اصلاحي ڪيلرڪ
معارف مؤسسه سي اوزرنده ڪ تاثيري ، اراده سي
نه دن عبارتدر ؟ نهايت معارف اجاعياهه ستمند
اولان بر معارف سياستڪ باشايليه عمده لري
نلدر ؟ بوعمده لره نظار ماضيده ارتڪاب ايدلني

نشر

بر آغاچ قارشيسندە

صوغۇق يېقىش كۈنى، قىزىل ئاق ايچون چېچىكى دكانە كېردىم. پلاتى بر ياز حرازىتە ايستە يىلان بو يوك هولسى، نىاي عصارەلەك خىف، سىرت وحى وشىل بخراتىە مشبوعايدى. ايستە دېكەم چېچەك دىستەلە مشبوعايدى. بكا كوستىران صغالىەدە اوپلوردم. مسعود برانسان خيالخانەسى كى، آقلىم، موس، بر و زمان خارچندە، مىل و موسك آرزو ايدىمەيچى هر تورلو رىتەدە اولتر، پارافىر، چېچەكلە دولو اولان بو عادتە سحرلى دكانەدە، سىسىز برجات ايله تنفس ايستىكى حس ايدىن قاراكانى پارافىر، بودور بر خورما آغاجىندى شقە مېچ برىشە مشغول اولادم، خىيام، سانەكە عاجز بر سىنكىدى و نىاي اوروجك اوتى بردن تالرىدە اولامشى.

حر كىتىز دوران خىشېن آغاچە باقوب دوشوندىم:

بر لېونلقدە مېوس اولدىنى ايچون، اوزافلردە قالان دېكەر مېچىلىرى كى، اوكلە كوشلرندە مېچاقى طوبراغە اوكلە سالامان، آقشاملىرى، سىرتىن مئىتلەرلە آلتون پارافىرلى سالانە ميان، ياغورلورده ايصالناميان، قوطرلورده سارصاميان، سايى، يىلدىزلى، آي كورمە كورمە اونوتان شو آتاج بولدىنى كوشەدە مسعودمىدى؟ اك حقير اوتىدن اك عىقم چنارە قدر، هر نىكەت محتاج اولدىنى موادىن، ضيادن، قوش و بوجك زيارتىدن محروم اولدىق، صوبا حرازى و انسان نفسىلە ياتامقدىن مسعود اولەيەلەككە حك اىكەم ايچون كىندىچە مېچ بر معقول سبب بولمەدم.

نباتك كاكىلى حقدە بىلك «مركنك» ك آكلاندىنى عىبرالقول مشاهدلردىن ساركر، بر آغاچ مسعود ويا مضطرب تصور اىكەدە مېچ بر غرايت قلايور. موجوداتك سكوتى بىزى آلا تاشمىن، مضطربلر ياكى «مضطرب» دىيە يىلنر دكدر. يىلنر نىچىن، آخى حياه قان قدرت، انساندىن بشقە مېچ برخلوقه آيىنكە سىرتى فاش اىكەم اىكەتى ورمەمشدر. هرخلوق، حياه قانلى بو لارندە، بوئەه طاقىلان، سىنى بوغان بر آقير «سكوت» زىجىرى سوو.

كەلەب و پورپور، مېچ برىكەر، مېچ برارى، مېچ برىنك، باشكە آغرىدىنى ويا مەدەسك بولاندىنى بىزە سولەمشدر. فقط بوئومەد براضطرابك كوزى، بانى، آغزى اولان برخلوقه يايىمى اولەيەلەككى كىم دوشونەيلىر؟ روزكارلى قاراكانى كېچەدە باغەنەك، آغاچلىرى وحى كورولتەرلەك خىرداير، بو آغلاردىن نەلرى قىزىلان برداك

حظالرك مامىتى نەدن عبارتدر؟ استقباليە بوخطلاردىن قوروتلىق چارەلرى نەلدر؟ ..

نېچە بو سوئالرك جوابى وىرمەين برزكاايچون اجرا آندە اصابتە احبال دىل، حق اىمكان بو قەدر! چونكە مەارف اصلاحتى دىدېكەن سىياسەت، شىشكار، يىلدىرملر كى هر دورلو قندى كىكلر مرقى و اقنى تەلفىلر مرقى خارچندە موجود اولان و موجود اولتى ايچون بىز مېت ويا مرقى تەقدىرلر مرقى محتاج اولمايان خارچى، آقلى طبعكە ادارمەنە تعلق ايدىيور. بو حقيقت حقدە معلوماتز اولماقدىچە وياخود وار دىدېكەن معلومات بو حقيقتە مطابق بولونماقدىچە اونك ادارمى نەدن و ناصىل قابل اولسون ؟! . معجزە ايله ؟! . شو حقدە مەارفى دىكەم هر وضعتىدن اول بر مەتكەر دىكدر، مېچ اولماز سە مەتكەرلر كى تفكرلرى نېچە سنى طوبلايىق قادار دوشونەيلىن بر آدم دىكدر.

دنيەلەككە مەتكەر، مەارف مۇسسەسەنك طبعىت و ضرورتلر نى هر اداك اداك ايدىن آدم بو اصلاحتە قادرمىد ؟! بۇنى دە طن ايتەيۇم ! چونكە مەارف سىياسىتى ايله بر مەرقەدرك زراعت و طبىيات كى نظريە محتاج اولدىنى قادار كىندى نوتەدن عمليەتە تاس ايدىر. دوقوتىر اولمايان، دوقوتلر ايتەين آدم ايچون طبابت نظريانى ناسل برىنى سولە مرسە، حوجا، معلم، مەكتب مەدرى، مەارف مەدرى اولمايان، اولمايىن اولان بر آدم ايچون دە بو مۇسسەسەلر نظرياتىندن عبارت اولان اجتماعى معلوماتدە اولەچە دىلسىزد !! . مەارف سىياسىتى بر نظريە دىكل، بر عمليەتە دىكل، بلكە بر عمليە نظريەدور. اونك ايچون مەارف اصلاحتى باشاراجى آداملر اول امرەدە مەارف حىياتىلە ياشايلاق بو حياكە حدىنە واصل اولىن، سوكرامەارف حيايتى دوشونەرك بو حيايتە عقتە مالاك اولىن انسانلر آراستىدن فەلور ايدەكدر. چونكە بر حيايتە حدىنە مالاك اولمايانلر ناصل اونك ديشندە قالىرسە، حدىنە مالاك اولوبدە ذكافى ياتامىش اولانلردە سادە مەچە اويانكە ايتەندە حبس اولورل !! . اصلاحتى دوقىلە حيايتە ايتەنە كىمىش اولتى لازم. فقط ذكافىلە بو حيايتە ديشنە چىقىش اولقىدە شىرطلر. بوتون بو سوزلرك فعلى قىيى نەدر ؟! بلكە مېچ ! فقط بىك ياكش كىر كىتدىن بردوغرى نظر بلكە خىلر دىيە يازدم !!

۲۱ كاتون اول سنە ۱۳۳۸

اسماعيل مقيى

يارەسپە قاناور، نەلرى كىزلى بر حىرەنك زەرلە اوليور، نەلرى جان چىكشەكە، نەلرى آكاشىلار آيىلرك قىصاقانە ياقلاشمىش قوراققەدەدر. فقط بونى مېچ كىسە يىلديور، چونكە روزكارلى قاراكانى كېچەدە مېنى عىن كورولتولەيە سالانوب خىردايور. چوللرك سىرت بر آتاجى ايكى، ارنى بر نېرە ايله، تەدرىجاً آتش كىنارندە ياشامەنەككەم اويوشوق بر كىزلىتە ايتىدىرلن، بوشىدەي چېچىك سز، مېوس، عشق سز آغاچك هر نىچى، دويونى ايچون آغزوسىدن بىقە برىنى ايتە مەن بىك قاراكانى فرادايەدە ولوالدىنى بىك مەخلد كورددم.

دار ساقىيە كورمان قىصە كوتوكەن چايك سونكولر كى قىشقران پارافىر، قورقونچ براضطراب ايله كرلىش عظيم، براك بكا دوغرى اوزانان سرت بازملارى كى كوردندى و، دىمىر نفس آرقەسندە ياتان خستە آرسلايك سىتەيە بىوك سارى اوزلر نى آكەدىران نىاي كوزلرە، مېوس آغاچك بكا باققەد اولدىنى توپرىم اوزدركە دوشوندم.

اسماش

ضيا كوك اىل بىكەك تىلغرافى

«بى مجموعه» نى ضيا كوك اىل بىكەك مساعده و مەناتى آلايدىن نىر اىكەك مېكەن دىكەلى «بى مجموعه» بىوك توكەك عالم و مەتكىر شە تىلغرافە مەراجەت ايشدى، آلايدىن جواى نىر ايدىيور :

[بىي مجموعه نى چىقاردىغىكردن دولانى تشكر و تبرىك ايدىم. مقاله بىشدر مېكەغىر ايدەككەم .

«بى مجموعه» ، مئارك دىنرى حىيتى حىسە و مەناده كېچىر ضيا بىكە بوسورلە نىكارا قوشتيور. ضيا بىك بىزە عىلى ايله دوغرو بولى كوستردىكى، حيايتى ايله توكەك كىنچە فراغت وفداى نفس دىلرلى وىرمش اولدى. شىمدى بىقەدر دىيار كېردە «كوكچ مجموعه» نى نىر ايدىن ضيا بىك اخىر آتقردە «تأليف و ترجمه» هيتى رىاستە تەيىن ايدىلشدر.

